

**El temps d'una ciutat medieval:
quan la filologia desxifra la cultura
del temps**

Nikola Vuletić (Universitat de Zadar)

**Col·loqui
Mirades de la ciència sobre el temps**

Universitat de Barcelona, 27 de maig de 2014

El temps de Déu, del senyor, de la ciutat, de l'individu...

In Christi nomine, amen. **Ano incarnationis Eius millesimo treçentesimo sextaesimo quinto**, indicçione quarta, die primo mensis octubris, **Jadre. Regnante domino nostro domino Lodovicho** Dei graçia rege Ungarie, et tempore reverendi patris domini Nicolai de Matafaris decretorum doctoris, archiepiscopi Jadre, ac magnifici domini Nicolai de Seç toçius Dalmaçie et Corvaçie generalis bani et comitis Jadre.

Cun çò sia chi **nisuna cosa s'è piú çerta dela morti e ura dela morti nisun pò savir**, e per çò **mi Nicola de Damian de Çadulin**, per la graçia de De' san dela persuna e abiandu sana la menti e-l senu, [...] tal deli mei beni façu e ordinu meu testamentu per quistu scritu de man mia propria [...] e cusì comu **mi** in quistu meu testamentu urdinirò et scrivirò, volu chi sia firmu **in perpetua**.

El temps d'una ciutat adriàtica

La crònica d'un setge: Anònim, *Obsidio Iadrensis*
(1347)

Una crònica íntima i la memòria de la polis: Paulo
de Paulo, *Memoriale* (1371-1408)

Les curiositats que anotaven els mercaders: el
quadern de la família Matafarich (anys 30 i 40 del
segle XV)

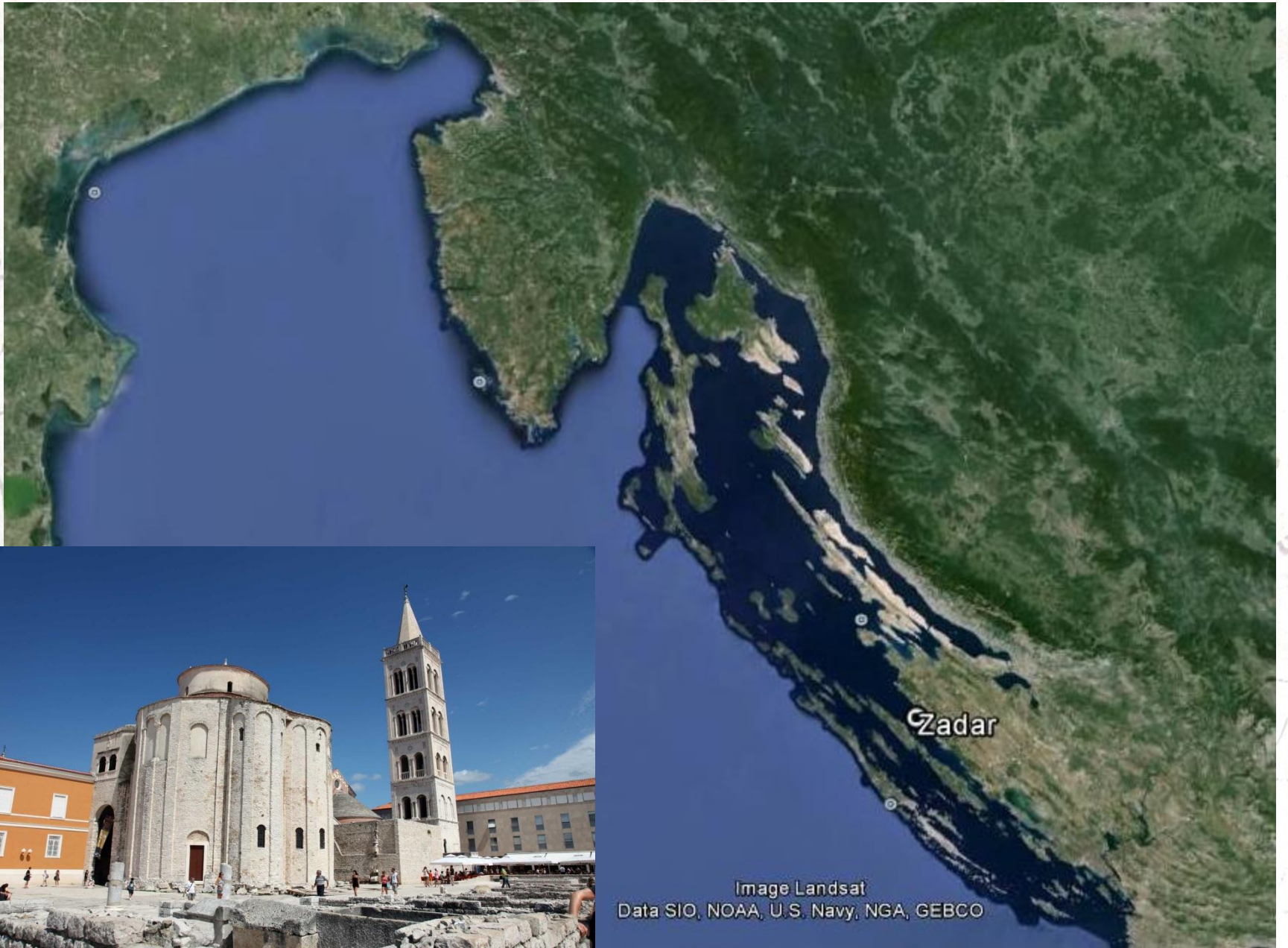
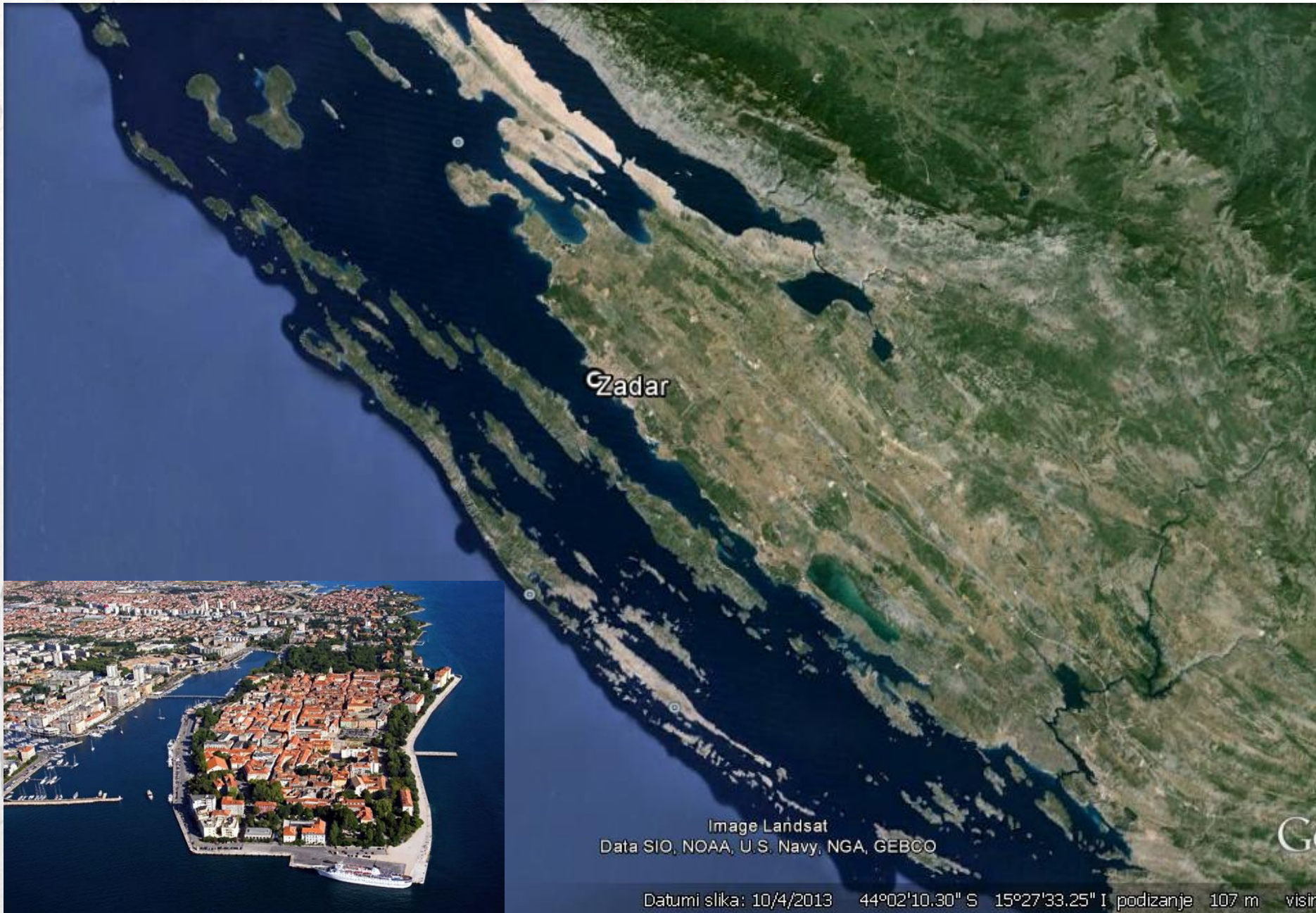

Image Landsat
Data SIO, NOAA, U.S. Navy, NGA, GEBCO

Zadar

Image Landsat
Data SIO, NOAA, U.S. Navy, NGA, GEBCO

Datumi slika: 10/4/2013 44°02'10.30" S 15°27'33.25" I podizanje 107 m visin

La divisió del dia

Hores canòniques: *hora matutina* (3h), *h. prima* (5-6h), *h. tertia* (8-9h), *h. sexta* (11-12h), *h. nona* (14-15h), *h. vesperarum* (16-17h o 17-18h)

Parts del dia: *aurora/gallinicium/diluculum*, *mane*, *meridie*, *ante prandium*, *post prandium*, *vespere*, *de sero*, *crepusculum/ occasus*, *primus somnus*

dum volucres suarum vocum inchoant suavia modulamina ‘quan els ocells amb llurs veus comencen les suaus melodies’

cum sol iam minabatur suam lucem claudere ‘quan el sol ja amenaçava de cloure la seua llum’

Cepit idem Mars ab hora vesperarum, usque ad Tytanis occasum terminavit. ‘Començà eix Mart a l’hora de les vespres, [i] s’acabà a l’ocàs del Tità’

El calendari d'un setge (12 d'agost de 1345 – 21 de desembre de 1346)

1345

12 d'agost: Mane quidem facto duodecimi diei ipsius mensis Augusti dictus Petrus, Capitaneus generalis decem galearum [...] obsedit Iadram

27 de setembre: dies vigilie dedications principis Michaelis archangeli

1346

26 de gener: sexto exeunte die Ianuarii

26 de març: Anno incarnationis Iesu Christi MCCCXLVI, indictione XIII, XXVI die Martii

27 de març: Et perveniente die, quo Romani celebrabant Kalendas V Aprilis

9 d'agost: quinto Idus Sextilis, pridie levite Laurentii festo

21 de desembre: solemnitatem apostoli Thome seu vicesima prima die mensis Decembris

Observacions meteorològiques en l'*Obsidio*: el mal temps i el càstig diví

20 de desembre de 1345

Terribilia iudicia magni Tonantis super ipsos obsessos irruerunt, cuius non extitit memoria, nam **mutatur aer, auster regnat imbricus**, plurimi tam infimitates, quam magnates civitatis **incurabili opprimuntur languore** simulque vita evacuantur.

12 d'agost de 1346

Iam vicina meta caude Leonis in ipsa Sole existente, qua estus non tantum madefacit exteriora sed etiam in intrinseca urere facit [...] obducto ceruleo aere tenebroso caligo repente, **fumus non credo humana conflatus**, nimia atra condensatio, extitit in hostium sticato [...].

Paulo de Paulo, entre el sobrenatural i el racional

8 de gener de 1388

1388. Die 8. mensis ianuarii de nocte circa horam secundam, apparuerunt in Iadra **signa mirabilia in coelo**, videlicet apparuit quidam splendor magnus, quasi columna nubis, igne accensa, **cum magna et numerosa caducitate stellarum, dupliciter longo cursu consueti moris** et haec signa duraverunt per spatium unius horae et ultra, ita quod omnes custodes civitatis qui hoc viderunt, exclamabant prae timore maximo et certi nautae cum barchetis fugiebant in terram.

23 de febrer de 1402

Die iovis 23. mensis februarii de nocte ante primum somnum, fuit in Iadra **grando maxima**, ita quod fuerunt grana magnitudinis unius magnae avelanae et quasi unius parvae nucis [...].

Quan els ocells anuncien mal temps: un any de calamitats en el *Memoriale* (1)

Entrada escrita entre el 22 de març i el 7 d'abril de 1404

Tempore primiveris paucissimae hvrundines venerunt ad partes nostras, et illae quae venerunt per plures dies ante tempus consuetum transfretaverunt ultra mare, et ubi aliis temporibus bis ante recessum nidificabant, tunc semel.

Quan els ocells anuncien mal temps: un any de calamitats en el *Memoriale* (2)

Entrada escrita entre el 3 d'octubre de 1404 i el març de 1405

Eodem anno **nulla parva avicula, prout passeret et similia, apparebat apud nos**, muschae infestae ac ultra solitum modum gignitae duraverunt per totam aestatem [...]; et iam sequenti hyeme fuerunt **maxime siccitates**, ita quod de aqua in puteis vix poterat reperiri, **venti septentrionales a festo Sanctae Luciae de mense decembris quasi per dies centum cum asperrimis frigoribus et insuetis continuo viguerunt profundissimae nives, glacies grossissimae et latae in montibus et apud maritima**, ita ut multi portus et littora satis large congelata fuerunt per insulas nostras et iuxta civitatem, propter quod multi parvulorum piscium in mari natantes mortui inveniebantur a piscatoribus, aucupes etiam capiebant ranunculas paucas cum digitis sive pedibus desiccatis **frigore et gelu maximo**, et inde circa finem mensis martii proxime sequentis, cecidit **quaedam caligo** in partibus istis, et tunc immediate et quasi eodem die apud nos multi civium nostrorum nobilium, ignobilium, pauperum, divitum, laicorum, clericorum ac religiosorum et cunctorum hominum utriusque sexus ceciderunt in **aegritudinem cum ingenti tussa et capitis dolore, febricitantes** [...].

Més que un terratrèmol?

El 12 de febrer de 1430 en el quadern dels Matafarich

In 1430, a dì 12 di febrar, in Zara. Fo luni dì **uno grande taramoto** a dì 14 ore. Anchora fo dito zorno a dì 22 ore che **tuto sol schurò per tal partido che non vidiva uno altro, e si se vidiva le stele in zelo**. Tanto fo schuro e quisto durò uno quarto di ora. [...] E quisto scrivo io Simon fiol de ser Zuane Matafarich, merchadante in Zara, per mio rechordar e dili megli fioli.

GRATIAS VOBIS AGO